

A JÖVŐ NÉPISKOLÁJA.

A XXI. század egy néptanítója a tanítógyűlésen «Hajdan és most» cím alatt tartja felolvasását. Képzületünk segítségével hallgassuk meg tanulságos összehasonlítgatását. Talán megsejthetjük belőle, milyen lesz a jövő népiskolája.

* * *

A nevelés joga és kötelessége a szülőé. Ő e tekintetben a természettől nyeri mandatumát és talentumát. Korunk népnevelői nem panaszkodnak a dilettantizmus befolyása ellen; az a gúnyos szemrehányás, hogy a neveléshez mindenki ért, megszűnt szatirikus értelemben használtatni. Komolyan veszi mindenki; de legjobban meg van a mondás igazsága felől győződve a néptanító, a ki előtt rendkívül egyszerűnek tűnik fel az az igazság, hogy a kit a természet valami munkával megbíz, el is látja e munka végzésére szükséges tehetséggel. Tudja, hogy a természet igazságos; ha őt követnék az emberek, nem biznának sok-sok emberre olyan munkát, a melyhez mákszemnyi talentuma sincs.

Azzal az utszéli igazsággal is tisztában van mindenki, hogy a szüle nem azért nem neveli gyermekét, mintha nem értene hozzá, hisz a mesterek az anyáktól lesték el tudományukat; hanem azért ruházza a tanítóra, az iskolára természetadta jogát, hogy a nap egy részében helyettesítse őt; a kenyérkeresés, a megélhetés nehézségei szorítják rá, hogy a nevelésnek őt illető nagy jogát megoszssa; a szükség parancsszavának enged, midőn a tömegnevelést megtisztult formájában igénybe veszi.

Az emberek szánakozva tekintenek vissza abba a szomorú multba, mikor a műveltség alacsony fokán álló ősöknél annyira el volt fajulva a tömegnevelés, hogy egy-egy kezdetleges műveltségű, ritkán tehetséges tanítóra 80, 100, sőt még több gyermeket is rábízta, a ki egészségtelen zugokban, mint nevelő, teljes tehetetlenségre kárhóztatva, napi 5—6 órán emésztette önmagát és gyötörte az ifjú nemzedéket. A közvélemény (mert korunkban a közvéleménynek egyik legérdekesebb tárgya a köznevelés), mint nyomasztó mély álomból felocsúdott ember tekint abba a korba, midőn a tömegnevelés főelve az olcsóság volt; mikor az emberek ilyen nevezetes dologban naponkint meghazudolták

a közmondásukban hirdetett igazságot, hogy olcsó húsnak híg a leve; midőn gyermekeiket a liba, tanítóikat a gyermek, az iskolai felügyelőket pedig a tanítók őrzésére használják; midőn a köznevelés minden tényezője pásztor: liba-pásztor, gyermek-pásztor és tanító-pásztor.

Ebből az idylli pásztor-korszakból mindenki igen egyszerű és természetes dolognak találja a természethez való nagy közeledést; mindenki tisztában van vele, hogy a szüle *helyettescül* olyan embert kell alkalmazni, a ki erre a nehéz, de igen szép, mert az emberfaj tökéletesedését biztosító pályára elég tehetséget, képzettséget, *hivatásszeretetet* egyesít magában. A kor tisztában van vele, hogy a tanító lelkét nyomorral lenyügözni, annyit tesz, mint őt kötelességének teljesítésére mesterséges uton képtelenné tenni. A legszegényebb ember önmegfigyelés útján tudja, hogy ő, mikor a szükség nyomja, békétlen, türelmetlen, gyöngédtelen, gyermekeinek, a kik hozzá szeretettel közelednek, valószínű réme; érzi, tudja, hogy ő ilyenkor családapai tisztének betöltésére képtelen, pedig neki aránylag kis családja van. Hogy legyen hát képes családapai, vagy anyai tisztének betöltésére a tanító, gyermekei nevelésében neki helyettese, egy nagyobb család feje, akkor, a mikor a nyomorúság ördöge fojtogatja?

Ennek a köztudatnak lehet tulajdonítani, hogy a tanítói pályán elvétve is alig lehet találni gyenge embert. A kiváló erőt keresi minden iskola; nagy becsé van az emberi erőnek, mert mindenki tudja, hogy ez a siker legfőbb feltétele. A legközelebb lefolyt nagy háború ismét fényes bizonyítványt állított ki az ember fizikai és szellemi, erkölcsi ereje számára. A szörnyű tusában minden agyafűrt emberi találmány, puska, ágyu, légi- és vízi hajó felmondta végre a szolgálatot. Az emberek a földre szálltak s azok győztek, a kik a szilárd talajon helyt tudtak állani.

A közvélemény erős embert kíván a tanítói pályára, a gyengébbet csak ideiglenesen, a pillanatnyi szükség kielégítése végett tűri. A néptanító ép oly magas kiképzésben részesül, mint az értelmi munkások bármely osztálya. Érettségi bizonyítvánnyal lép az akadémiába, hol az akadémia leendő tanáraival együtt tanul. Professorai nincsenek külön massából gyúrva; hiszen az ország legkitünőbb tanítóiból vannak a tanítóság szavazás által kifejezett ajánlatára kiválogatva.

A tanítók akadémiájába nem könnyű dolog a bejutás; mert a formális előképzettség mellett a jellemet eláruló előélet, az érzés, gondolkodás, hajlamok is figyelembe vétetnek. Egész iskolai pályájáról vezetett megfigyelési napló-lap az akadémiák igazgatói által megtekinthető, s ha ebből az derülne ki, hogy a tanítói pályára lépni szándékozó rideg kedélyű, erőszakra, durvaságra erős hajlamokkal bíró ember, egyszerűen elutasíttatik. Keressen más foglalkozást, a hol e hajlamai korlátok közé szoríthatók s ez által káros hatásuk ellensúlyozható. A tanító

kis király az iskolában. Ide olyan ember kell, a ki magának parancsolni tud, a kit vidámság, életkedv és gyöngéd szív tüntet ki.

A tanító-akadémia nevelési tényezői között a hajdani «internatus» és «externatus» jelentéktelen dologgá vált. Az ifjak nagy része saját emberségéből élven, természetesen az externatus hive. Az internatus csak néhány szegény fiatal ember részére van berendezve. Ezeknek is szabadságukban áll választani a bentlakás és az ennek megfelelő pénzsegély között. Természetesen a szegények többsége a pénzsegélyt veszi igénybe, mert valamint a közönség, úgy az ifjuság is ismeri a társadalmat, mint nevelési tényezőt és ennek hatása alól csak ritka ember vonja ki magát. Az a néhány fiatal ember egy kis köztársaságot képez az intézetben, melynek elnöke az akadémia igazgatója. Azok a nagy rézütők, a melyekben hajdan az ugynevezett «preperandistáknak» főztek, az akadémia muzeumában vannak elhelyezve. Az ifjak csudálkozással bámulják meg «a szent hajdan» e «megtermett findzsáit», melyekből valamikor a tanítójelöltek nyáját, a szánakozásra érdemes elődöket étették.

A mi az ifjak akadémiai kiképzését illeti, arról, hisz önök előtt nem ismeretlen a dolog, nem sok a mondani valóm. Ma már az utonútfélen fellelhető közismeretek könyvekből való ugynevezett tanulásával — magától értetődik, — nem töltik az időt: tanulják és gyakorolják a nevelés, a tanítás tudományát. Az akadémia gyakorló iskolája 3 tanteremben van elhelyezve. Egyben egy, kettőben két osztály van, hogy az ifjak az osztatlan iskola vezetését is megtanulják. Még mindig szükség van rá Magyarországon; még mindig sok olyan község van az országban, a melyben két-két osztály jut egy-egy tanítóra. A gyakorló iskolának nincs külön tanítója, mint régen volt; de van külön igazgatója, ki az akadémia igazgatójának van közvetlenül alárendelve. A tanítást, a nevelést az ifjak végzik; még pedig nem úgy mint hajdan, mikor egy-egy «képezdész» évenként pár órát tanított, most minden tanítójelölt, mielőtt az életbe kilépne, huzamosabb időn, hónapokon át, meglehetősen önállósággal vezeti a gyakorló iskolát, kísérletezve az iskolának úgy az egy, mint több osztályu részében.

Azok a számos mesterségek, a melyekkel a régiek a néptanító révén akarták boldogítani az országot, nem tárgyai többé az akadémiai képzésnek. A gyakorlati ügyességek közül ma már csak a legnemesebbek, a földművelés, gyümölcsfa-nevelés és méhtenyésztés kultiváltaknak. Ezek sem kényszerrel, hanem ráédesgetéssel. Az akadémianak néhány holdas kertje, szántóföldje, gyümölcsöse és nagy méhese van. Az ifjak között hajlamaik s vállalkozási kedvük szerint osztatnak ki a szántóföldek, rétek, a gyümölcsös. A szántást és ásást az intézet adja, a többi munkát az ifjak maguk végzik. A föld terményeinek hat tizedrésze a

munkás ifjút illeti, a beoltott gyümölcsfák fele s a méhészettel foglalkozót egy kas méh a köpüvel együtt. Nincs kényszer, még sem marad egy talpalatnyi föld sem parlagon, egy vadfa beoltatlanul s a méhes is gyarapszik. Egyrésztől a jutalmazás, a munka díjazása, másrésztől az a közfelfogás, hogy a szellemi munkával foglalkozó embernek, ha egészségét fenn akarja tartani, egy-két órát naponkint a szabadban kell dolgoznia, erősen ösztönzi ifjainkat e nemes foglalkozásokra. Némelyek pénzzé teszik kezük munkájának gyümölcsét, (a terményeket, a nemes csemetéket) s az intézet gazdaságában gyümölcsöztetik; mások, a jobbmodu ifjak, terményeiket az internatusnak adományozzák, az őket megillető facsemetéket pedig közsegeiknek ajándékozzák. Méhet azonban csak az kap, a ki a méhészettel foglalkozni szándékozik. A ki méhet kapott, ha megtízszerezte, külön jutalomban részesül, vagy iskolafentartó hatósága, vagy a társadalom részéről. Ha méhe elpusztul s mást nem szerez, a méhtenyésztéssel felhagy, büntetésül az intézetnek a kapott köpüméh árát visszafizetni tartozik. Az ellenőrzés e tekintetben könnyű, mert az akadémia 10 évig állandó összeköttetést tart fenn a fiatal tanítóval s az iskola helyi hatóságával, hogy a tanítót a jóra buzdítsa s az elzülléstől, elkallódástól, a mire különben ritkán van példa, megóvjja.

Az ilyen képzettségű modern tanító és a régiek között, a kiknek emlékét a nevelés története őrzi, rendkívül nagy a különbség. Azok a kósták, a kikre még az öregek emlékeznek, a kik az ördög párnáiról (mert az ördög két párnán nyugszik: a nyomoruságén és restségén) rontották az ifju nemzedéket, végkép letűntek a népnevelés szinpadáról. A kulacs és kóstók e hajdani vitézei, kik évszázadokon át az eszmény és a való megkülönböztetésére akképen tanították az ifjabb nemzedéket, hogy az eszmény az az «ostobaság», a mit a képző-intézetben tanítanak, a való pedig a mogyoró-pálcza és pedig minél hosszabb, annál *valóbb*, megszűntek «működni».

Az «iskola lelke», a tanító, csak napjainkban lett azzá; csak napjainkban lett valósággá a régi jóslat. Korunk gondoskodott is róla, hogy ez a lélek megfelelő testben, azaz alkalmas iskolahelyiségben működjék. A viskók, melyek hajdan iskoláknak neveztetek, a melyeknek padjait a gyermekek gyöttrésére találták ki, a melyekben szenny, por, a kilélegzés és gőzölgéstől rothadt levegő környékezte a tanítót és tanítványt egyaránt, szintén csak az egykorú képes lapok rajzaiban élnek ma már. Az ember nem hinne a nevelés történetének, ha az akkori időből fennmaradt könyvek és más írásbeli emlékek nem bizonyítanák a XIX. század népnevelésének szomorú állapotát. Közelebb fedezték fel az 1868. évi XXXVIII. t. cz. egy eredeti példányát, a melynek egyik §-a azt mondja, hogy 0·80 m² terület is elég egy gyermekre, másik §-a megengedi, hogy öt-hat osztályban 80-nál több gyermek is bizassék egy tanítóra. Hozzá-

értő férfiak állítják, hogy annak előtte még rosszabbak voltak az állapotok s hogy a most említett törvényezikk nagy haladás kiindulási pontja. A dologban az a szomorú, hogy a nemzet oly sokáig maradt a «kiindulási ponton».

Egy felfedezett XIX. századbeli költségvetési nyomtatvány arról tanuskodik, hogy az iskolák színe-javát képező állami iskolában (akkor más «jellegű» iskolák is voltak) az iskola egész évi belső tisztántartására, vakolásra, meszelésre, surolásra, az iskolapadok, butorok tisztántartására *öt forintnyi* összeg (az az 10 korona) fordított. Ebből az összegből a vakolás és *egyszeri* meszelés hat koronát emésztett, a fennmaradt négy korona két surolásra fordított, azaz a behordott sár s a padlóra tapadt sár egy részének leáztatására és eltávolítására, csak azért, hogy a sárteleg két hét múlva ismét olyan vastag legyen.

Az ugynevezett felekezeti iskolákban még szomorubbak voltak az állapotok; ezeknek falain rétegről-rétegre halmozódott a por, padlóján rétegről rétegre a sár. De félre a szomorú képekkel! Úgy sem valók ezek egyébre, mint hogy szembetünőbbé tegyék a dicső valót.

Ma bizony, hála a magyarok Istenének, mások az állapotok. Ma az iskolaépület első épülete a községnek, a melyben a gyermek a jó levegőt, a tisztaságot, rendet megszokja; az egészség és hosszú élet feltételeit megismeri.

A mai iskolaszobák («teremre» hála Istennek nincs már szükség) legalább 4 méter magasak, igen tágasak s napfényesek. Még ugyan mi sem vagyunk a czélnál, de erősen közeledünk beléje. Mi már megértjük Morinnak az egészséges lakás levegőjét illető követelését, mely ekként szól: «Az egy emberre jutó lakrész térfogatának és a fejenkint és óránkint kicserélendő levegő térfogatának együttvéve 100 m³-re kell rugni, hogy a lakott tér levegője olyan legyen, mint a szabad levegő. Ha tehát a lakott szobából egy emberre 10, 12, 16; 20, 30, 40, 50, 60 m³-nyi tér jut, úgy az óránkint és fejenkint kicserélendő levegő térfogata 90, 88, 84, 80, 70, 60 és 40 m³-nek veendő.» (T. K. 1874. VI. k. 284. l.)

Kertekben fekvő iskolaépületeink tanulószobáiban egészséges levegő, tisztaság és rend van. A 100 m³-nyi levegő a mi szobáinkban sincs ugyan még meg, de azért gyermekeink jó levegőt élveznek; mert az esztendőnek (legalább is) felében a szabad természetben tanulnak. Az őszi, tavaszi és nyári hónapokban gyermekeink egész nap az udvar fái között, esős napokon a fedett csarnokban tanulnak és télen sem ülnek naponkint 4 óránál többet a tanuló szobában. Van idő a szellőztetésre és használjuk is. E tekintetben sem követjük az elődök példáját, a kik betapasztották az ablakokat, hogy ki ne menjen a meleg, holott a tüzelő-fa az ország nagy részében csaknem bebujt a lakásukba.

A szeny, a por, a kigőzölgés nem talál otthon a mai iskolában.

A belépés előtt sárvakaró és sárkefe fogadja a gyermeket. Az iskolaszobákat minden szombaton délután felsurulják, s minden csütörtökön felmossák. Olyan a padló, mint a gyurótábla. Évenként háromszor meszelünk, minden iskolában jó ivóvíz van. Minden gyermeknek meg van a maga ivópohara, meg vannak a szükség esetére tisztasági eszközei (különböző kefék, fénymáz).

Most persze könnyű hetenkint kétszer is felmosni a padlót, de bezzeg nagy munka lett volna hajdan, a mikor a múzeumokban látható nagy otromba fapadokból 60—80 gyermekre valót is összeszegeztek, a mikor valóságos «épületbontás» előzte meg a padlóra tapadt sár egy részének eltávolítását.

Mi más a mostani állapot!

Ma minden gyermeknek külön asztalkája van, mely ragyog a tisztaságtól. A mai gyermeknek nem az az ambíciója, hogy mennél jobban összevagdálja a padot, hanem hogy mennél tisztábban megőrizze kis asztalát és hozzáillő székét. Az egyéniség respektálásának ebben a tekintetben is meg van az eredménye. Mindenki kiméli, becsüli a magáét; főleg a mióta gyermekeink büntetés helyett, mely őket a rossztól visszatartani nem tudta, jutalmazás által buzdíttatnak a jóra, a gondjaira bizott tárgyak megőrzésére és megbecsülésére. — Az asztalkában két fiók van; a felső a könyvek és írószerek, — az alsó a tisztasági eszközök (kefék, pohár, kendő) elhelyezésére.

Az irkák, könyvek tisztán maradnak, tartósak, mert a gyermek el nem nyuzza azokat a folytonos czipeléssel. A palatábla kiment a divatból. Minden asztalkába porcelán-lap van bevésve a számolás céljaira. A szülék ma, a «drága világban» félannyit sem költenek tankönyvekre és íróeszközökre, mint költöttek hajdan, a «régi jó időkben».

Furcsa volt a hajdani népiskolának felszerelése is. A fali olvasótáblák tollszárvastagságú léczszegekkel voltak a falra szegezve, a térképek hasonlóképen, a honnan a szó szoros értelmében «letanulták» a gyermekek. Természetesen a por és füst, mik a hajdani népiskola levegőjének nélkülözhetetlen alkotó részei valának, segítettek a gyermekeknek a tanulásban. Voltak a mi boldog emlékü őseinknek úgynevezett szemléltető képeik is, a melyeket egy ma már csak névleg élő «tantárgy» tanításánál használtak. Több művészi becsü kép másolata volt e képek között, de ezeket nem a kopasz falak díszítésére használták, hanem mint a vezérkönyv mondta, «tanulásra». Az a furcsaság napirenden volt, hogy a tanító a tehenet a képről ismertette, holott a tehen az iskola ablaka alatt bögött, mintha maga is restellette volna, hogy a portréját mutogatják, a mikor ő elevenen látható.

Az okosabb tanítók belátták az ilyen «szemléltetés» nevetséges voltát; de, mint irták, nem tehettek ellene, mert 60—100 gyermek

3—6 osztályban volt a tanító vezetésére bízva s ezekkel helyhez volt kötve.

Azóta nagyot fordult a világ kereke. Ma jó részt eltűntek a szemléltető-oktatás nehézségei. A mi az iskola környezetében a természetben szemmel látható, füllel hallható, kézzel fogható, szóval a mi érzékelhető, azokat mi ma a természetben mutatjuk be. A természettant a gyermek ismeretkörébe beillő gépek modelljeival tanítjuk. A képeket csak a földrajz-történelmi, vallástani oktatáshoz és a műérzék növelésére használjuk. Egyebekben a természet nyitott könyvéből tanítunk.

Az iskola belső életét tekintve, talán még nagyobb a különbség a régi és az új iskola között, mint külső tekintetben.

A régiék a szülékre mért pénzbüntetéssel kényszerítették a gyermeket az iskolába-járásra. Bizony nagy változáson mentünk keresztül! Ma büntetéssel sem lehetne a szülőt gyermeke visszatartására birni. Akkor a gyermekek irtóztak az iskolától, hol a tanulatással, durva fegyelmezéssel agyongyötörték őket, ma nehéz lenne őket még erővel is otthon tartani.

Akkor az iskola a gyermek réme volt, ma öröme. Sok dolog vonzza ma a gyermeket az iskolába; de legfőbb vonzóerő a tanító egyénisége, mely a népnevelés mai fejlettsége mellett teljesen érvényre emelkedik. A mai néptanítót nagy műveltsége, kiváló szakképzettsége mellett erős kötelességérzet, nevelői eljárásában szeretet és gyöngédség vezérlik.

A kötelességérzet arra sarkallja a XXI. század néptanítóját, hogy dolgát a legnagyobb buzgalommal végezze, mert tudja, hogy az iskolában elmulasztott kötelesség pótolhatatlan. Az építés munkája bármely irányban is lassu munka, de leginkább az a nevelés dolgában; mert a hajlamok irányítása, az emberben levő állat megszelidítése csak szakadatlan, következetes nevelői hatás eredménye lehet. A sietés e téren nem pótolhatja a mulasztást, mert a gyermekeket siettetni, az ő lelki növésüket, ép úgy, mint testi fejlődésüket erőszakolni nem lehet.

A mai néptanítónak különben nincs is oka a mesterséges tölcserezésre. Ő nyugodt kedélyvel lép tanítványai közé. Nyugalmát vagy fölényét a gyermekek felett nem teszi tönkre a lelki szegénység, sem a készületlenség, melyek annyi bajnak, annyi sikertelen erőlködésnek képezték forrását «a régi jó idők»-ben. Hajdan, a mint írják, napirenden volt, hogy a tanító könyvből olvasta ki a beszéd- és értelem-gyakorlatok kérdéseit, a számvetési feladatokat; ma a tanító habozásán mindenki megbotránkoznék. Ma kiméljük a gyermek erőit haszontalan dolgokkal, élheterlenséggel ki nem merítjük; ma érdekesen tanítunk. A gyermek maga sem tudja, miként került hatalmunk alá, de ott van.

A mi igánk könnyű, mert nem erőszakkal, de a figyelem lekötése által fegyelmezzük, erővel és gyöngédséggel kormányozunk. Kiméljük

a gyermek önézetét. Hajlítani próbálgatjuk ugyan a fácskát, de megtörésére gondolni is restellenénk.

Iskoláinkban művelt társalgás hangja, beszédmodora van otthon. Vége a zsandárhangnak és zsandárszerepnek, melylyel a régiek «a tekintély» biztosítása végett saját jobb érzésüket is elnyomták.

Nevelővé vált a tanító, ki a szellemi munka, a mely ma már szellemi élvezet, játék és testi foglalkozás váltakozó alkalmazása által az erők kifejlését biztosítja.

A gyermekek ugyan több időt töltenek ma az iskolában mint régen töltöttek; ám azért nincs panaszuk, mert az időnek csak felét vagy két harmadát töltik komolyabb munkában. Az I. és II. osztály a napi 6 órai időből tanulással foglalkozik 3 órán; játékkal is 3 órán. A III. és IV. oszt. tanul 4 órán s játszik, részben testi munkával foglalkozik két órán át, az V. osztályban tanul 3 órán, játszik 1 órán testi munkával foglalkozik 2 órán át. A testi munka a gyermekek nagy többségének életviszonyaihoz van szabva. Nagyon el van terjedve a fiuk részére a földmivelés, gyümölcsfa-tenyésztés gazdasági eszközök készítése, kijavítása, lányoknál a konyhakertészet, főzés, mosás, varrás, foltozás. Az iskola nagy kertje, műhelye, konyhája és mosó-háza a munka terei, a befásított részben gyeppezéssel, részben homokkal fedett nagy udvar a játék színe helye. Hogy a tanító mindig a gyermekesereggel, az ő családjával van, s csak akkor hagyja őket magukra, mikor pädagogiai okokból szükségesnek látja, ez a XXI. században magától értetődő dolog; de nem volt az régebben. Ma a tanító nyugodtan szenteli és szentelheti *egész erejét* hivatásának, mert anyagi állapota tisztos, gond terhe nem nyomja lelkében; régen alig várta a tanító, hogy elmuljon az átrobotolt óra, hogy valami keresetet biztosító «mellékfoglalkozás» után nézzen. Bizony a mi szegény elődeinknél napirenden volt, hogy az iskolában pihenték ki a mellékfoglalkozás fáradalmait.

A tanszermúzeumokban nagy számban levő apró tankönyvek, a melyekből állítólag reálismereteket és sok más egyebet (még nyelvtant is!) «tanultak» a gyermekek, voltak a gyermek-sereg igazi rémei, halálos ellenségei. A kimért «leczkék» szó szerinti «betanulását» követelve tőlük, ezekkel gyötörték őket; mert a tudás mértéke a kimért leczke elfújása volt. A sanyargatott gyermekek a megsemmisítéssel álltak boszszut ezeken az apró barbár ellenségeken. A szülők nem győzték tudományoszomjas csemetéiket könyvekkel.

Ma a természet, a környezet s a mi szívünk, lelkünk a soha meg nem únt «tankönyv». Ennek a tankönyvnek az okos használata a kedvező egészségügyi állapotok hatása mellett életkedvet, testi és lelki frissességet, hosszú életet biztosít a tanító és tanítvány részére egyaránt.

Miként már érintém, hajdan a zsandárkodás mellett, a «testi

fenyítés» (ez volt a műneve az ütés-verésnek) volt a fegyelmezés egyik legfőbb eszköze, ma a tanító igazságossága, lelkiismerete (eltekintve a törvény tilalmától) nem engedi meg, hogy e barbár büntetés alkalmazására vetemedjék. Hajdan, mikor 80—100 gyermek 3—6 osztályban zszibongott a szegény tanító nyakán; mikor a tölcéserezés, vagyis a pusztá szóbeli úgynevezett ismeretközlés csak halotti csend mellett volt lehetséges, nem volt csuda, ha a tanító közzécsapott a muzsa-seregnek; de ma, midőn egy tanítóra legfeljebb három osztályban 30 gyermeknél többet bizni nem szabad, midőn az anya módszerével, a fesztelen beszélgetéssel tanítunk, midőn nem tanultatunk; midőn a gyermek egyéniségét figyelembe vehetjük: ma a «testi fenyítés»-hez senki sem folyamodik.

Ma már, valamint az életben, az iskolában sem állanak egymással szemben a szabadság és rend fogalmai.

A félelem ma már ki van törölve az iskolai nevelés szótárából. A mai gyermek az iskolában nem azért beszél, mert felhívták reá, s nem azért hallgat, mert fél beszélni. Hallgat, ha van mit hallgatnia, vagy ha a beszédben kifáradt; és beszél, ha szükségét érezi a beszédnek. — Mi bizony nem tiltjuk a beszédet; mert tudjuk, hogy a természet ily nemű elnyomása a legnagyobb zsarnokság. Az ember beszédre született. A mai tanító, a mai nevelő czéljaira fordítja a lélek, a szív megnyilatkozásait. Hajdan talán nem tudták, vagy nem akarták tudni az emberek, hogy a vak figyelem s a valódi fájdalom a szabad ember szájának természetes lakatjai.

Elődeink idejük nagy részét a «bűnök megtorlására» pocékolták. Mi ritkán, nagy ritkán fordulunk ehhez a «nevelői eljáráshoz», hiszen tudjuk, hogy a megtorlásnak csak annyiban van nevelő hatása, a menyenyiben az embernek az igazságosságba vetett hitét ápolja. Egyébként a megtorlás meg nem javítja sem a szenvedőt, sem környezetét. A testi kínzások, a halálbüntetések nem csökkentették a bűnöket. A vázolt nevelői eljárás, az erkölcsi baj megelőzését czélzó tudatos működés csakhamar teljesen kizárja a megtorlás alkalmazását, a melyhez korunk néptanítója csak abban az esetben folyamodik, mikor a gyermekek igazságérzetének megrendülésétől fél.

A nevelés történetét forgató kartársak bizonyára emlékezni fognak az úgynevezett Bell-Lancaster-féle módszerre. Abból állott ez a sajátos «módszer», hogy a tanító a nagyobb és értelmesebb gyermekeket segédül alkalmazta maga mellé. A vak vezette a világtalanok egész kis seregét. Hallgatóim tudják, minő átalakuláson ment keresztül ez a módszer; most nem egy gyermek tanítja a többit, hanem mindnyájan tanítják egymást; nem kényszerből, parancsból, mint hajdan, hanem önként testvéri szeretet s a társasági érzelmek hatása alatt. A gyerme-

kek «közvéleménye» azzal foglalkozik, a mit tanítójától, környezetétől hall s ezeknek kölcsönös megbeszélése által oktatja egymást. A mai népiskola igazi kicsinyített képe a társadalomnak.

Tisztelt hallgatóim bizonyára élénken emlékeznek a XIX. század nagy írójának s költőjének, Jókai Mórnak nevére. Ez a Jókai, kinek művei a bennök nyilatkozó zseniálitásnál fogva ma is közkezen forognak, arról is nevezetes ember volt a maga korában, hogy az iskolához a nemzeti egység megteremtése szempontjából fűzött várakozást határozott alakban kifejezte, mikor valami alkalomból kimondta, hogy: «Magyarországot még egyszer meg kell hódítani s e hadművelés a néptanítókra vár». — Istenben boldogult őseink esztendőig nyargalásztak a nemzet akkori közhangulatát kifejező e nagy mondáson, a nélkül, hogy a dolog érdemét tekintve, a nagyhangú dicsekedés arányában cselekedtek volna. Sok lármával, kevés eredménnyel mentegették naponkint a szent hazát, a magyar nyelv tanítása terén mutattak is fel sikereket; de a magyarul megtanultak még ma sem *magyarok*, legalább jelentékeny részük nem az. Bizony nem mindnyájan éreznek együtt az ország lakosainak nagy többségét képező, az államot alkotó magyar fajjal. Haladás történt azóta, az természetes, de hogy a *tényleges* haladást illetőleg többet köszönünk a társadalomnak, mint az iskolának, ma már mindnyájan tudjuk. A társadalom a magyar nyelvvel a *magyar erkölcsök*, a magyar karakter bélyegét is rányomta nemzetiségi ember lelkére s ezzel teljesen beolvastotta. A régi népiskola erre csak kivételesen bizonyult képesnek, azon helyen, a hol a társadalom segítségére sietett.

Mi abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a mit elődeink elmulasztottak, pótolhatjuk; a benső vonzalom felkeltése a magyar erkölcsök meghonosítása által magyarokká nevelhetjük a magyarul már tudó gyermek-sereget. Sajnos pedig, hogy ránk maradt e munka; hogy az ősök figyelmen kívül hagyták a nagy Széchenyi (a kit «legnagyobb magyar»-nak neveztek a korabeliek) mondását: «Azért, hogy valaki magyarul megtanult, nem magyar még».

Tisztelt hallgatóság! Ha a mi elődeink közül valamelyik feltámadna s látná a mai fejlett állapotokat, megértene a nagy változást; talán csak azt nem értené meg, miként van az, hogy még a szegény, a ruhátlan, éhező gyermekek is minden kényszer nélkül járnak fel az iskolába? Századunk csudái között talán a *humanitás* csudáját értené meg legkevésbé. Nem értené meg alapos magyarázat, közintézményeink tüzetes ismertetése nélkül, hogy a XXI. században nincs koldus, szegény, ruhátlan éhező gyermek.

A humanitás gyakorlásában ma a társadalom egy nagy család, mely egyforma szeretettel gondozza minden gyermekét. E millió szemű család előtt nem marad titokban a rejtett nyomor a legelhagyatottabb

pusztán sem. A mikor a társadalom ereje elégtelennek bizonyul, az állam jó a szegények segítségére. Az iskolák ma már népkönyhakkal vannak összekötve, hol a szegény iskolás gyermekek pár krajczárért, vagy teljesen ingyen étkeznek. A tanító feleségének vezetése alatt, a felsőbb osztályos leánykák főznek, mosnak, varrnak, foltoznak szegény árva kis társaikra, kiket az emberbaráti érzés jólelkű embereknél szállással el csekély havi bérért. Nagyon sokan teljesen díjtalanul osztják meg hajlékukat a magyar társadalom gyermekeivel. A humanitás több millióra menő nagy alapja rohamosan gyarapszik. A meczenások ezekre menő adományai úgy hullanak beléje, mint a Napba a meteorok, hogy tömegét s fényét növeljék. A mit ezer esztendő alatt a népnevelés terén mulasztott a nemzet, ma rohamosan pótolja.

A régi kor szüleit és tanítóit semmi benső kapocs nem kötötte egymáshoz. A szüle szükségesebb dolognak tartotta a borjuk őrzőjével szóba állani, mint a tanítóval, a ki elé felküldte gyermekét, hogy meg ne büntessék; a tanítónak sem jutott eszébe, hogy megbizottjával, a szülevel szót váltson, vele gyermeke nevelése felől értekezék; ma az iskolai és családi nevelés között összhang van. Szüle és tanító gyakran érintkező jó barátok, a kik előzékenyen támogatják egymást; lelkük összeforr a gyermek szeretetében és testi, lelki gondozásában.

A mi mai továbbképző iskolánk «ismétlő-iskola» név alatt volt ismeretes. Ismételni azonban nem sokat ismételt, mert nem igen volt mit. Ezekben tanulták a gyermekek elfelejteni azt a kevés ismeretet, a mit egy részük éveken át elsajátított. Az ismeretek biztosítását célzó tanfolyam élt ugyan a jobbak lelkében, sőt egy mély belátású miniszter — ha jól emlékszem, Csákyknak hívták — a most virágzó ifjúsági egyesületeket is meg akarta valósítani; de szavai elhangzottak. A kör még nem volt megérve reá, hogy a nevelés folytonosságának nagy jelentőségét belássa és az eszme érdekében áldozatokat hozzon. Korunké a dicsőség, hogy *neveli* a milliákat, hogy ezek részére olyan tanítókat nevelt, a kik születésétől koporsójáig kísérik szerető gondjukkal a nép emberét.

Tudjuk mindnyájan, mi idézte elő a nagy fordulatot. A mult századbeli szociális forradalmak megrázkódtatták a földet. A mi hazánk ismét közel volt hozzá, hogy neve letörültesse a földgolyóról. Az a esodás életerő, mely annyiszor győzte le a halált, ezuttal is diadalmaszkodott. Átéltük a nagy csapást, okultunk belőle. Belátták őseink, hogy fel kell hagyni az ugynevezett «népneveléssel», e helyett *nevelni kell a népet*; megmenteni a családi, a faji érzés ápolása, a lehető alapos műveltség biztosítása által a nemzetet a köznép által.

Ez a törekvés adta meg a *mai népiskola* létesítésére az első lökést. Az akkori néptanítók megértették a kor szavát. Felhagytak a több

mint százados hiábavalónak bizonyult jajgatással. Önfeláldozó tevékenységükkel forradalmat idéztek elő a köznép, a milliók lelkében. Bebizonyították a tömegnek, hogy mikor jó népiskolát követelnek, saját jobblétüket követelik. A kezdeményező intelligencia respektálja a milliók követelésében, határozott szavaiban nyilatkozó erőt s megteremti a mai népiskolát, melyet lényegében át nem alakított, csak tökéletesített a légújabb időszak. — Áldassék az úttörők emlékezetete!

EMBER JÁNOS.

AZ ISKOLAI KÉZMŰVESSÉG.

Örvendetes mozgalom van megindulóban: egész társadalmunkban, de különösen pädagogiánk terén általános iskolai érvényt akarnak szerezni minálunk is a testet-lelket egyaránt fejlesztő kézügyességnek. A mozgató eszmét nem mondhatjuk újnak, még nálunk sem. Hiszen már Comenius is azt kívánta nálunk való tartózkodása idején, hogy a tanulóság ismeretszerzése körébe a *cselekvés, a foglalatосkodás* vonassék be. Újabban az ez iránt külföldön külön tanulmányokat végzett *Guttenberg Pálnak* vannak e kérdésnek felszinen való tartása és népszerűsítése körül határozott érdemei. Jórészt az ő buzgólkodásainak köszönhető, hogy van már egy állami középiskolánk (a dévai), a hol a kézművességet, ha szűk keretekben is, de tényleg gyakorolják, hogy a főváros és Hajdumegye már felvették e kérdést pädagogiai munkaprogramjukba, hogy pädagogusaink érdeklődni kezdenek a tárgy iránt és különösen, hogy újabban egy országos bizottság is alakult e kérdés tüzetes tanulmányozására és hasznos eredményei keresztülvitelére, értékesítésére.

A mozgalom jogos és üdvös, mert végczélja az, hogy a mai eredménytelen, tisztán csak kívülről nevelő pädagogiával szemben a növendéket foglalatосkodásra, öntevékenységre, megfigyelésre s ezáltal közvetlen tapasztalatszerzésre bírja s így mintegy arra készítse, hogy saját nevelésén a maga részéről is közreműködjék, szóval: hogy a nevelést bensősítse, mélyítse, a nevelést a szó legszorosabb értelmében *azzá*: neveléssé tegye. E célzt az u. n. éjszaki *slöjd* vagy *husftid*, a francia *travail manuel* vagy az angol *manual training* által vélik — és helyesen — elérhetőnek. Mert ha áll, a mit a modern pädagogia hirdet — pedig áll —: hogy a növendéket nevelésközben azon az úton kell vezetni, melyet az emberiség tett meg művelődés közben, akkor növendékeinket okvetlenül szoktassuk a *munkához, kézművességhez* is. A művelődéstörténet bizonyítja ugyanis, hogy a *munkánál* az emberiség kulturalfolyamában alig volt fejlesztőbb faktor, hogy annak nevelő becse